

KAPITOLA V.

Krize maratonského běžce – Smlouva na dobu neurčitou – Štěstí trvalo jeden den – Zkoušíme Pirandella – „Podepsala jsi to?“ – Můj život s Milošem – Sítě se spřádají – *Rudá záře nad Kladnem* – Historie mých pocitů křivdy – Neobelstila jsem Mefistu – To jméno KLÁRA – Výčitky zahnal sebeklam – Nepolitická herečka ve víru dějin – Vstoupila jsem do strany – Za co jsem trestaná? – Mezi divadlem a psychiatrií – Superarbitrována pro neschopnost

Pravdivé a skutečné je jen to, co jsme skryli a zamlčeli. Je třeba nejen statečnosti, ale i zvláštní nestoudnosti k tomu, chtít a muset říci pravdu. Navíc ji říkat i umět znamená: popravčí četo, pozor! a vlčáky nasadit! Mám ale podezření, že i tento člověk nám něco zamlčel a skryl.

Ivan Diviš

Je horké léto 1992. Politická scéna po druhých svobodných volbách je nabitá dramatickými událostmi. Hrozí rozpad státu. Ve volbách nevolbách je Václav Havel jako prezident

odmítnut. Dva a půl roku po listopadu 1989 je pro šedesát poslanců přijatelná jakási paní Kristková. Přihlášena celá řada dalších neuvěřitelných kandidátů. Tropická vedra, noci k nedýchání. Olympijské hry v Barceloně.

Kolem pětaticátého kilometru prý prožívají maratonští běžci těžkou krizi. Nevím, který kilometr svého životního běhu zdolávám. Ale rozhodně těžkou krizi v poslední třetině.

Před volbami začíná vycházet na pokračování v *Necenzurovaných novinách Rudé krávo* „kompletní seznam spolupracovníků StB“. I když se kdekdo snaží zlehčit význam tiskoviny už po názvu pokleslé, zpochybnit pravost a úplnost seznamů, nazývá je divokými a nakonec znovuzvolená hlava státu dokonce kloakálními, džin je vypuštěn.

V červnu si mě Ivan Rajmont pozval do své šéfovské kanceláře a se zjevným potěšením mi dal podepsat novou smlouvu. Na dobu *neurčitou*. To znamená, že mohu zůstat v Národním divadle třeba do smrti, když budu chtít! Návrat byl natolik vzrušující, že jsem dávno zapomněla, jak se Standa cítil před rokem za mne dotčený, když jsem dostala termínovanou smlouvu, jakože na zkoušku. Posléze jsme si ujasnili, že je to tak správné, protože kdo může vědět, jak dopadne můj vstup na prkna po dvaceti letech, vydržím-li nervově, fyzicky. Prostě je to velká neznámá, pro divadlo, pro Rajmonta i pro mě.

Jaká tedy radost, když teď dostávám s premií 5 000 Kčs – „za Váš výkon v inscenaci *Falkenštejn*“ – k podpisu i papír, který úředně stvrzuje výsledek mého celoročního úsilí. Krásné překvapení. Znovu jsem začala a obstála jsem! Jen já vím, jak to bylo nevysvětlitelně těžké. A proto jen já vím, jak krásné bylo, když jsem se v noci probudila a ještě jednou si znovu prožila a vychutnala tichou radost z návratu.

Vlasta Chramostová v roce 1992 jako paní Frolová v Pirandellově hře *Je to tak – chcete-li*, spolu s ní Johana Tesařová a Oldřich Vlček
Foto Oldřich Pernica, DILIA

Mé štěstí trvalo čtyřiaadvacet hodin.

Druhý den je v dodatku na seznamu agentů StB v *Necenzurovaných novinách* zveřejněno *moje jméno*.

Nejdřív jsem se chtěla zabít. Okna v pátém patře našeho bytu se nabízela. Nemohu to unést! Chci mít konečně klid! Zbavit se všeho i za cenu vlastního konce! Velkými písmeny jsem napsala silným fixem na čtvrtku papíru: „Fízlové mě dostali a lidi opustili. Už nemůžu a nechci!“

Když jsem psala poslední slova, věděla jsem už, že to neudělám, nevzdám, že to musím zpracovat, vydržet a překonat, i když jsem si v tu chvíli nedovedla představit, kolik času na to budu potřebovat a jak to dokážu.

Přesto jsem papír, který byl znamením pro Standu, jak velmi je mi zle, nechala ležet na kraji stolu. Při mých sebevražedných endogenních depresích to byl srozumitelný signál: Nenechávej mě samotnou, moc tě prosím.

Představa, že by mě někdo z disidentských přátel být na vteřinu, co probleskne myšlenka, podezíral z dvojakosti, byla k neunesení. Vědomí, že mi někdo dal cejch a že se ho nikdy, co živa budu, nezabavím. Presumpce nevinu! Ani jméno mnohonásobného vraha nesmějí uvést v novinách. Ani on nemusí dokázat svou nevinu, to soud musí doložit, co udělal.

Ale já? Proč zrovna já mám být znovu ponižována? A kým! Kým?

Konečně mohou být fízlové spokojeni. Připravili mě Cibulkovým prostřednictvím o čest. O jediné, co jsem si životem vybojovala. Zase jsem v kleci, na samotce za mřížemi, a tentokrát není chodby, do které bych vykřičela svůj protest.

Milá Vlasto,

volal mi Bohoušek Černý, že prý jsi uvedena v *Rudé krávi*. Pokud je to pravda (tedy pokud je to tam opravdu uvedeno), tak já doufám, že Ty to nebudeš brát vážně. Když jsi se nenechala zlomit tolika věcmi, tak teď také nesmíš. To celé je potřeba té „šedé zóny“ dokázat, že zde nic nebylo, že nebylo možno zvolit jinou cestu, než zvolili ti, kteří se přizpůsobili. Ozývají se a dneska vědomě či nevědomě přisluhují zase StB ti „nýmandi“, kteří ani nebyli tou StB požádáni, protože byli buď tak nezajímaví, nebo tak slabí, že je ani nikdo nechtěl získat. (...)

Navíc člověk odpovídá především svému svědomí a zvnějšku ho nikdo nemůže potrestat a nikdo odsoudit, kdo nebyl

Vlasta Chramostová s Janem Werichem na MFF v Benátkách v roce 1956
Foto archiv Vlasta Chramostová, Stanislav Milota

zrovna v tu chvíli v jeho situaci. Takže, drahá Vlasto, kdybys byla z toho depresivní, zavolej, já ti s chutí řeknu, že jsi hloupá, že se necháváš takovýmito věcmi trápit, a že tě mám ráda, i kdybys podepsala cokoli třeba vlastní krví, jak ten nešťastný Faust. Pá, holka, a uvědom si, že ta žárovka, která celou noc svítí u stropu, je tam právě proto, abys nemohla spát, a že právě proto tu žárovku ve vězení (v životě) musíš eliminovat, nevnímat, nesmí tě rušit, neboť je to záměr, který má narušit tvoji psychiku a integritu.

Tak pá, před třemi lety obvinili Václava Bendu, že dává chartistům na severu Čech peníze, aby podpalovali stohy a cukrovary.

Tak to tak ber!

Krásnou pusu Tobě i Standovi

Jiřina Šiklová

Milá Jiřino,

děkuju Ti... Je mi moc zle. Dostala jsem třetí životní ránu, ze které se nevzpamatuju a do které se probouzím tak těžce, jako když jsem přišla o syna a pak o divadlo... Teď, po dvaceti letech vzdoru a společenského vyvržení z divadelního života, mne zbavují cti. „Čest! Smrdí to, voní to?“ mohla bych si říct s Falstaffem, ale to bohužel neodpovídá mé povaze. A ve svých šestašedesáti letech už svou nestandardní psychiku nepředělám. Myslela jsem, že dvacet let „pokání“ za jedno slabé dopoledne před víc jak pětatřiceti lety by mohlo u přemýšlivých lidí nebo snad dokonce u křesťanů platit... Jaká pošetilost!

(Z nedopsaného a nedeslaného dopisu Jiřině Šiklově)

V pondělí ráno vstupuju do zkušebny ve Stavovském nejistě. Vůbec si nedovedu představit, jak zvládnu setkání s kolegy, jak překonám zkoušku. Ještěže do prázdnin jich už nebude mnoho. Všecko probíhá jako obvykle. Zachycuju pár ozvláštňených pohledů, ale nic víc. O pauze se mě Luboš tiše ptá, jak jsem na tom. Není čas na povídání, a jsem ráda. Zatím se rozebírá text, mluví se o postavách, o lidských výstřednostech, o tom, co je normalita, co šílenství, o Pirandellovi, o tom, co ve vlastním životě prožíval se svou šílenou ženou. Lehce, s teoretickým odstupem, s vševedoucím nadhledem, všechno je to hra a sranda. I život. Všichni se mi v té chvíli zdají vzdálení, jako utkaní z jiné látky než já. Voyerů života i umění. Hra bez vážnosti. Život kolem je podobný Pirandellově hře. Každému jde jenom o sebe samého, zato zájmu o druhé je víc než dost. Po zkoušce spěchám, mrtvá se vleču domů.

Orgie zvědavosti, slídění, výmyslů a senzacechtivosti. Hon úřednických snobů, blbců a paniček zvědavých na

odlišné, složitější duše, na jinou psychiku a hodnotovou stupnici. Bože, díky za to téma v této mé chvíli!

Mé rozjitřené mysli se zdá, že je to spíš věc mého okolí, aby si vyřešilo otázku, kdo jsem. Jestli agent, disident, nebo obojí. Pak cítím, že je nelidské se ani neohlédnout, když dostanu ránu do týla. Jenže za mými zády nikdo nestojí, je to úder anonymní a zákeřný: neodvolatelně plivnutá střela mafiánské pomsty nikoli za vykonané služby, ale právě za ty nevykonané.

„Vyzývám všechny občany Československé republiky, i ty, kteří odešli do exilu a jsou na seznamu agentů StB a mají čisté svědomí, aby se laskavě přihlásili na mé torontské adrese,“ píše v prohlášení zaslaném naší redakci spisovatelka a majitelka nakladatelství Sixty-Eight Publishers paní Zdena Salivarová-Škvorecká. „Na seznamu skoro každý najde někoho známého. Je na něm, o tom nikdo nepochybuje, řada opravdových škůdců, kariéristů, udavačů. Ale je na něm i celá řada nevinných lidí, mnozí z nich v posledních dvaceti letech nahloďovali starý systém a dopomohli, v Československu s rizikem šikanování a kriminálu, k jeho zhroucení. A dnes mají být terčem když ne pomstychtivosti, tedy alespoň posměchu a opovržení.“

(Z *Lidových novin*, 3. 8. 1992)

Po dva roky jako bych stála, klečela, seděla i spala u Zdi nářků, tak jako Židé, co se v Jeruzalémě bez ohledu na čas modlí. Když už se nemohu srovnat s ostatními, dopřej mi, Bože, ať se vyrovnám sama se sebou!

V hledišti divadla na nějaké premiéře jsem uvítala příležitost, že mohu Zdeně Salivarové stručně, jak to umožňovala přestávka, odmítnout příspěvek do připravované

knihy. Byla by si zasloužila obšírnější vysvětlení, ale toho jsem nebyla schopna. Na rozdíl od mnoha osočených, kteří rychle reagovali v novinách a časopisech, a některých, kteří se hned obraceli s žalobami k soudům, jsem totálně ochrnula, ztratila schopnost obrany.

Mezitím demonstruje na Václaváku hlouček těch bez viny a hází kameny. „Kdo mlčí, přiznává svou vinu,“ volají. Jinde zpochybňují stručná doznání a emotivní obhajoby.

Zmítám se mezi solidaritou s osočenými a tendencí distancovat se od nich. Každá novinová reakce mi připadá jen jako povrchní výkřik odporu proti zacílené, pečlivé a jen zdánlivě plošné lustraci po česku.

„Každý život je poselstvím,“ řekl arcibiskup Miloslav Vlk 12. srpna 1992 v Chrámu svatého Víta při pohřbu svého předchůdce.

Václav Havel mluvil nad rakví o šťastném vyvrcholení života zesnulého. Nevím, bylo-li tak úplně šťastné. Soudím-li podle sebe, jak v mých šestašedesáti letech zareagovalo moje tělo i unavené srdce, jsem přesvědčena, že ty seznamy, ta skutečnost plná nenávisti povzbudila nemoc starého muže. A možná ho vydala smrti. Když tělo ukládali do hrobky, zněl lodí katedrály sborový zpěv o Bohu, který nejedná s námi podle našich hříchů, neboť jenom On ví o člověku všechno, jenom On je spravedlivý.

Standa je po třech mozkových příhodách. Vidím, že bere větší dávky prášků na srdce, že má na čele vystouplé žíly a oči se mu lesknou vysokým tlakem. Vidím, že mu je zle, a zoufám si tím víc. Nebyla to pro něj žádná novinka, ale stejná rána jako pro mne. Všecko věděl od chvíle, kdy jsme se stali víc než před třiceti lety lidmi nejbližšími. Byl jediný, před kým jsem tehdy ani později neměla žádné tajemství. Co všechno se mnou musel prožít! Nemusel, ale prožil.